

pině. Tedy skupině, která zároveň tvoří politiky, zákony a vyhlášky vytlačující „nenormální“ elementy z centra na okrajová místa. Příkladem takové vyhlášky je plzeňská vyhláška z roku 2003 o zákazu prostituce a přesunu jejího provozování na okraj města. Ta zároveň slouží jako příklad inkorporace dimenze normality a nenormality do sociálních institucí. V prvních měsících platnosti vyhlášky byla jedna prostituující žena zavražděna zákazníkem, protože musela pracovat v temném lese, a nikoli na osvětlené ulici, kde by jí bylo vidět a někdo by jí mohl pomoci. Tento příklad ukazuje, jak podstatné je vyjmout rozhodování o životě osob v prostituci z roviny rozhodování politiků do roviny veřejné diskuze, jíž se mohou účastnit nejen akademici, ale i tyto osoby samotné.

Na závěr autorky navrhuji možné právní řešení legalizace prostituce. Legalizace by měla být spojená s odstraněním represivních prvků v její implementaci a se zohledněním blahobytu osob v prostituci. Veřejné vyhlášky by neměly odsouvat prostituci na okraj města a represivní regulace prostřednictvím pokut by měla být nahrazená programy sociální podpory a integrace. Právní úprava by přitom měla být založená na celospolečenské debatě a výzkumu, který operuje bohatým empirickým materiálem. Právě taková debata by pak mohla napomoci osobám v prostituci zbavit se svého stigmatu.

Strukturace myšlenkové linie knihy *Co s prostitucí? Veřejné politiky a práva osob v prostituci*, která vede od akademické debaty a určení vlastních pozic přes příklady právních úprav a výzkumu až k hlasům osob v prostituci, ukazuje na to, nakolik malá a nepatrná je reprezentace osob v prostituci v diskuzi o tomto problému. Jejich hlasy jsou totiž odsouzené nejenom na okraj společnosti a kultury, ale také na okraj diskuze o nich samotných. Autorky knihy hodně mluví o blahobytu a zmocnění osob v prostituci, ale už neříkají, jakým způsobem je možné jejich začlenění do společen-

ské debaty místo pouhého začlenění jejich obrazu jakožto obětí do sociologického zkoumání. Není potřeba spíše mluvit o tom, že kolektivní aktér, který by byl schopný prosadit své zájmy jak diskursivně, tak i v rovině veřejných politik je mýtem? Proč takový aktér nevzniká? Pokud se akademici baví o *zmocnění* osob v prostituci, neberou jim jejich hlas, když sami sebe definují jako někoho, kdo má moc mluvit jejich jménem?

Yuliya Moskvina

Martin Hájek: Čtenář a stroj. Vybrané metody sociálněvědní analýzy textů

Praha, Sociologické nakladatelství (SLON) 2014, 226 s.

K textu Martina Hájka *Čtenář a stroj: vybrané metody sociálněvědní analýzy textů* jsem se dostala v době, když jsem připravovala svůj výzkumný projekt, v rámci kterého jsem plánovala využít diskurzivní analýzu textů. Se sociálněvědní analýzou textu jsem již měla určité zkušenosti, a to jak výzkumnické, tak pedagogické. Toto je, domnívám se, důležitý výchozí kontext, který významně ovlivnil moje „čtení“ tohoto textu a významy, které textu budu přisuzovat v rámci této recenze. Jak uvádí autor v předmluvě: „Lidské čtení je aktivita komplexní a samotné čtení textu – ve smyslu, v jakém se učíme číst jako děti ve škole – tvoří jen její malou část; daleko větší část čtení je tvořena dalšími textově kooperativními aktivitami spojenými s našimi schopnostmi, vědomostmi a identitou, které v rámci čtení jako čtenáři provádíme a které tak ve výsledku vypovídají více o nás než o textu, který čteme.“ (s. 11)

Hned na úvod bych ráda uvedla několik charakteristik tohoto textu, které ze své perspektivy považuji za přínosné pro čtenáře, kteří se zajímají o sociálněvědní analýzu textu.

Autor prezentuje vybrané analytické postupy používané ke zkoumání textů se

zaměřením na sociální vědy a jak sám uvádí, jeho cílem je, aby text byl srozumitelný právě sociologům. Přes toto disciplinární ukotvení, se však v textu objevuje také reflexe disciplinárních rozdílů práce s textem, která vychází z autorovy zkušenosti ze spolupráce s kolegy sociolingvisty a korpusovými lingvisty a z jeho studia poznatků jazykovědy a dalších oborů.

Tato kniha, jak sám autor v úvodu deklaruje, není metodologickou učebnicí, tudíž čtenář nemůže očekávat, že mu bude sloužit jako přehledová učebnice metod analýzy textu či jako návod, jak při analýze textů metodologicky postupovat.

Na druhé straně ji považuji za vhodnou metodologickou knihu pro ty, kteří již nějaké zkušenosti se sociálněvědní analýzou textu mají a chtějí dále své znalosti a zkušenosti rozšiřovat, ale také konfrontovat s ostatními výzkumníky. S většinou analytických postupů, které jsou v knize představeny, má autor sám osobní zkušenosti, které se promítají do jeho prezentace analytických postupů, a čtenář se tak může seznámit s konkrétními zkušenostmi s použitím prezentované metody ve výzkumu, ale i s jejími přednostmi a slabími. Tyto kapitoly – např. Sémioticky orientovaná analýza (kap. 3.3.2), Metoda sledování spoluvýskytů slov (kap. 3.4.2), Strojová analýza diskurzu (kap. 4.5) atd. – osobně považuji za cenné, protože umožňují výzkumníkovi nahlédnout do výzkumnické kuchyně a seznámit se nejen s obecnými postupy, ale i s praktickými zkušenostmi z výzkumné praxe.

V neposlední řadě, jak už jsem uvedla, sám autor má s různými typy analytických postupů analýzy textu osobní zkušenosti, které jsou zhodnoceny v textu ať již v podobě prezentace analytických postupů textů, ale i promýšlením řady metodologických otázek, které vznikají při samotné realizaci jakéhokoli sociálněvědního výzkumu. V průběhu textu se tak čtenář může setkat s řadou důležitých a stále velice aktuálních metodologických otázek/problémů

mů spojených s analýzou textu v sociálních vědách, seznámí se s autorovou diskusí těchto otázek a samotné čtení tak využít například k virtuální diskusi a konfrontaci vlastních a autorových přístupů k jejich řešení. Jedná se o takové otázky jako: Co tvoří rozdíly mezi lidským a strojovým čtením? (s. 20), Je ze sociálněvědního pohledu důležité, je-li obsah textu inherentní vlastností textu, nebo jeho účinkem? (s. 60), Jak naučit kodéry číst neznámí text stejně?, V jakém vztahu je diskurz k mluvčímu? atd.

Základní perspektivou knihy, kterou autor představuje v úvodu, je rozlišení dvou přístupů k textové analýze ve společenských vědách: čtenářského a strojového, přičemž čtenářské nebo také lidské čtení reprezentuje dle autora hermeneutický přístup k textům a strojové čtení analytický přístup. Tato perspektiva se line jako červená niť celou knihou, přičemž cílem autora bylo se zaměřit na reflexi předností a slabín každého z přístupů v rámci analýzy textu a zároveň ukázat jejich komplementární charakter (s. 196), což také v dalších kapitolách činí.

Jestliže jsem v úvodu uvedla, že tento text není možné vnímat jako metodologickou učebnicí, tak první dvě kapitoly dle mé výzkumnické a pedagogické zkušenosti mohou být využity jak výzkumníky pro úvodní seznámení se s tématem textové analýzy, tak jako úvodní texty pro studenty v metodologických kurzech zaměřených na analýzu textu. Poskytují totiž čtenáři vyjasnění základních pojmů a úvodní konceptuální přehled toho, co je možné chápat jako text v sociálněvědním výzkumu, jak se odlišuje mluvený a psaný text, jaká je role čtenáře při čtení textu, jak lze ke zkoumání textu přistupovat ve společenských vědách a jaké jsou limity těchto přístupů, a také jsou představeny základní úrovně, na kterých je možné text v sociálněvědním výzkumu zkoumat. Tyto úvodní kapitoly bych doporučovala všem čtenářům bez ohledu na to, o jaké další typy

analýzy se budou dále v knize zajímat, protože mohou posloužit jako výchozí pro jejich pochopení.

V dalších třech kapitolách jsou dále prezentovány již tři typy analýzy textu: obsahová analýza, nejstarší a nejrozšířenější typ analýzy textu v sociálních vědách, analýza diskurzu a analýza narativů, jež jsou dlouhodobě předmětem zkoumání sociálních věd. Každá z kapitol má podobnou strukturu. Začíná představením základních předpokladů daného typu analýzy. Dále je věnována pozornost několika vybraným technikám zkoumání textu zvoleným dle možnosti a aktuálnosti využití těchto metodologických postupů v sociologickém výzkumu, dle zkušenosti autora a v neposlední řadě dle toho, aby byly představeny přístupy, které odrážejí jak čtenářský, tak strojový přístup k analýze textu. V závěru jsou autorem zhodnoceny silné a slabé stránky daného typu analýzy, opět s aplikací čtenářské a strojové perspektivy analýzy textu. Tyto kapitoly jsou prezentovány tak, že umožňují i takovému čtenáři, který se zajímá jen o určitou metodu, studovat pouze tuto jím zvolenou.

Závěr pak autor věnuje diskusi některých vybraných aktuálních metodologických témat spojených s analýzou textů v sociálních vědách. Autor se v něm zaměřuje na budoucnost textové analýzy v sociálních vědách a předkládá několik skutečností – výzvy, se kterými se budou muset sociálněvědní výzkumníci, kteří budou analýzu textu chtít v budoucnu realizovat, „utkat“. V posledních letech jednak dochází k významnému nárůstu produkce a dostupnosti textů a s tím vznikají i metodologické otázky, které souvisejí hlavně s volbou vhodných výzkumných otázek a výběrem vhodných textů pro analýzu. Dále autor upozorňuje na stále minimální zapojování také zvukových, obrazových, pohybových a dalších modů textuálnosti sociální komunikace do sociálněvědní textové analýzy, přestože nelze analyticky opomíjet, že význam textů je vytvářen společně

s obrazy. Dalším významným tématem, které při analýze textu musí výzkumník řešit, je jazyková diversita textu. Přičemž autor upozorňuje hlavně na dnes velice aktuální téma publikování zjištění textové analýzy v mezinárodních časopisech a publikacích. S prezentací analýzy v jiném jazyce vznikají otázky přesvědčivosti a věrohodnosti zjištění. V neposlední řadě autor diskutuje stále aktuální téma sociálních věd, a to potenciál určité metody vytvářet či ověřovat teorie v rámci empirického výzkumu.

Stejně jako není jedna správná cesta, jak tvořit významy o sociální realitě, tak také tuto knihu je nutné chápat jen jako jeden z možných rámců, jak je možné prezentovat textovou analýzu v sociálních vědách. V sociálněvědní výzkumné praxi se dnes objevuje řada rozmanitých přístupů, jak analyzovat texty. Tato metodologická studie Martina Hájka tak může sloužit jako zdroj konceptuální výbavy výzkumníka pro analýzu textu, jako inspirační zdroj při promýšlení metodologických kroků, ale také jako vodítko při hledání možných odpovědí na některé z metodologických otázek spojených s analýzou textu v sociálních vědách.

Magdaléna Štovičková Jantulová

Joe Deville: *Lived Economies of Default – Consumer Credit, Debt Collection and the Capture of Affect*

New York, Routledge 2015, 212 s.

Britský sociolog Joe Deville se ve své knize zabývá tématy proměn způsobů definice identity a subjektivity aktérů: spotřebitele – dlužníka – bankrotáře; interakcemi jednotlivců, rodin, bank, firem vymáhajících nesplacené pohledávky, kreditních karet, „vymahatelských“ dopisů a telefonátů, které ustavují svět spotřebitelských úvěrů; zaměřuje se na techniky a nástroje, kterými jsou spotřebitelé/dlužníci připoutáváni ke